

W

ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ

7

«РАДЯНСЬКА ШКОЛА»
1958

З М І С Т

	Стор.
Під проводом партії — до нових перемог	1
Г. Бойко — Рідна Вітчизна	3
Н. Сакуліна — Естетичне виховання у виховній роботі дитячого садка	4
Т. Цвєлих — Про естетичне виховання в дитячому садку	8
О. Авраменко — Роль наслідування у формуванні поведінки дошкільників	14

З ДОСВІДУ

Ю. Петраківська — Естетичне виховання в побуті дитячого садка	19
Е. Розенблат — Як я проводжу роботу по загартуванню дитячого організму	25
Г. Фігліна — Дозвілля дітей на дачі	28
М. Шейко — Прогулянка з несподіванками	32
В. Мироненко — Про одну цікаву гру	33
Л. Машек — Ігри з водою	35

КОНСУЛЬТАЦІЯ

О. Загребельна — Ігри на повітрі влітку	37
К. Кривша — Глина для іграшок-саморобок	41

КРИТИКА ТА БІБЛІОГРАФІЯ

Л. Гольденберг — З досвіду дитячих садків Києва	42
В. Поп — Твори В. Ладичця для дітей	43
І. Соболєв — Для найменших	45

ПЕДАГОГІЧНЕ ЖИТТЯ

Конференції читачів журналу «Дошкільне виховання»	46
---	----

На 2-й стор. обкладинки — Природа навколо нас, на 3-й — Саморобні іграшки.

Редакційна колегія:

Д. О. Дорохова, Н. О. Красіна, Н. Ю. Переверзева, Є. К. Сухенко,
Г. І. Сушан (головний редактор), П. С. Ходченко, Т. І. Цвєлих,
П. Р. Чамата, М. Є. Шевченко.

Журнал «Дошкольное воспитание»
(на українском языке)

Тех. редактор О. О. Чала.

Коректор О. П. Миронова.

Адреса редакції: Київ, Ново-Павлівська, 2. Тел. 6-50-43.

БФ 13812. Замовлення К-214. Тираж 14780. Друк. арк. 3. Обл.-видавн. арк. 5.
Формат паперу 70×108¹/₁₆. Підписано до друку 20.VI 1958 р.

Київська обласна друкарня, вул. Леніна, 19.

Про естетичне виховання в дитячому садку

Т. ЦВЕЛИХ,

кандидат педагогічних наук

Естетичне виховання в дитячому садку — одна з найважливіших і найвідповідальніших ділянок роботи. Саме в ранньому віці закладаються у дитини ті основи естетичного світосприймання, без яких у майбутньому, як справедливо про це писав Белінський, вона не буде ні моральною, ні людиною.

Естетичне виховання тісно поєднане з усім складним процесом розумового, фізичного та морального розвитку дитини. Проте воно має і свої завдання, і свою специфіку у визначенні шляхів і методів впливу на дитину.

З самого початку слід сказати, що основним завданням естетичного виховання в дитячому садку є розвиток естетичних почуттів дитини, які з часом, в міру її розвитку, перетворюються у високі естетичні смаки. Поруч з вихованням естетичних почуттів вихователь пробуджує і розвиває у дитини ті задатки до мистецтва, які в майбутньому стануть її художніми здібностями, а може й талантом.

Здатністю до вияву естетичних почуттів людина наділена від природи. Без вияву цих почуттів не існує людського життя, але предметом естетичного виховання є не стільки пробудження їх, скільки розвиток і спрямування.

Людині властиво виявляти свої естетичні почуття в художній творчості. Діти теж своє задоволення або захоплення виявляють в танцях, співах, навіть в римованій мові, а найбільш у грі. Отже, можна сміливо сказати, що естетичні почуття виявляє не тільки доросла людина, але й дитина. Її хвилює все яскраве, виразне, особливе. Об'єкти, які викликають у дитини естетичне задоволення, ще примітивні; вони, звичайно, приваблюють її, головним чином, новизною. Але дитина схильна до швидкого естетичного розвитку і, при умові серйозної, вдумливої і глибокої

роботи вихователів, здатна швидко і глибоко засвоювати естетичні ідеали, які уже усталились в суспільстві.

Про це може свідчити велика кількість фактів з життя дітей-дошкільників.

В педагогічній літературі дожовтневій, а в буржуазній і до сьогодні, тримається така думка, що діти не здатні виявляти естетичне почуття в чистому вигляді, тому що до речей підходять з точки зору власної користі: чи можна цією річчю погратися, одягти на себе і т. д. Ці спостереження не позбавлені правди. Не можна забувати, що такий «практичний» підхід дітей зв'язаний не з відсутністю почуття естетичного, а є лише особливістю дитячої психіки. В поняття естетичного вони вносять і елементи творчості. Творчість для дитини найбільш можлива у грі, тому цілком природно вона і прагне речі, які їй сподобались, використати в своїй творчій діяльності. Цікаво перевірів можливість сприймання реалістичного елементу в творах мистецтва в свій час проф. Даденков. Він дав чотирирічному хлопчику на розгляд дві фігури коня. Одну бронзову — копію з статуї Клодта, другу — іграшкову, але добре виконану. За теорією буржуазних психологів дитина, позбавлена естетичного почуття, повинна була б потягтись до іграшкового коня. Насправді ж вишло по-іншому. Хлопчик уважно роздивився обох коней, а на запитання, якого б він узяв собі, відповів: «Я узяв би цього (бронзового), та ти ж не даси». Повторення експерименту дало подібні наслідки.

Отже, діти володіють можливістю виявляти свої естетичні почуття, але на що ці почуття будуть спрямовані, що їм буде здаватись прекрасним — це залежить від ступеню їх виховання, від того, наскільки уважно і вдумливо ставляться ви-

хователі до цього важливого завдання.

Між естетичними та моральними почуттями є багато спільного, а іноді навіть важко вичленити, які саме почуття хвилюють людину — моральні чи естетичні. І ті й другі виявляються у радості, захопленні, гніві, протесті тощо.

Треба особливо наголосити на спільності, надзвичайній близькості почуттів естетичних і моральних. В свій час Белінський особливо виразно підкреслив цю єдність у відомому висловлюванні: почуття прекрасного (він казав естетичного) — основа добра, основа моральності. І це справді так: там, де немає мистецтва, яке б позитивно впливало на людину, там гине й мораль. Безліч прикладів цього твердження дає життя капіталістичних країн. Повнокровне реалістичне мистецтво там підмінюється голим абстрактивізмом, а замість художньої літератури дітям дають антихудожні й антиморальні «комікси», які їх розбещують, виховують викривлений естетичний смак, сіють аморалізм.

Радянська художня література, радянське мистецтво, естетичним ідеалом своїм вважаючи людяність, через естетичне почуття людини звертаються до її серця, розуму, виховують її не лише естетично, але й морально.

Отже, розвиваючи естетичні почуття дитини, вихователь безперечно діє і в напрямку виховання її моральних почуттів.

Важливим завданням естетичного виховання є розвиток художніх здібностей дітей. Думка, що розвивати художньо можна й потрібно лише тих дітей, які мають нахили до мистецтва, уже виявили певні здібності: музичний слух, граційність і легкість у танцях і т. д. — абсолютно невірна. Всі діти без винятку потребують великої уваги і серйозної роботи по вихованню в них художніх здібностей.

В свій час, розглядаючи питання про характер людської діяльності, Маркс підкреслював, що людина творить за законами краси. По-

тяг до краси виявляється в будь-якій творчості людини.

Людина — художник від природи, вона повсюди вносить в своє життя красу, говорив у свій час про особливість творчої діяльності людини Горький.

Допомогти дитині стати художником в будь-якій ділянці життя, повсюди вносити в своє життя красу — важливе завдання естетичного виховання. І, треба сказати, можливості людини стати художником цілком залежать від того фундаменту, який закладено в дитячому садку.

Здійснення цих важливих завдань естетичного виховання повинно мати серйозну продуману систему впливу на дитину.

В травні 1958 року Академія педагогічних наук скликала спеціальну нараду з питань естетичного виховання. На нараді говорилося про значні результати, яких досягли науковці і практичні працівники, говорилося і про недостатню увагу до цілого ряду питань, які мають виняткове значення для розвитку естетичних смаків дитини і її художніх здібностей.

Естетичний розвиток дитини відбувається поступово, в міру зростання її розумових і фізичних сил. Тому і тяжко, майже неможливо розглядати процес естетичного формування, відірвавши його від усього процесу виховання дитини.

Естетичне виховання часто називають вихованням почуттів, і це до деякої міри справедливо, хоч ніяке виховання почуттів неможливе без одночасного виховання свідомості дитини. Отже, вірніше було б сказати, що естетичне виховання — це виховання і почуттів, і свідомості. Але все-таки виховання емоцій тут безперечно переважає, і в цьому його специфіка. Адже людина стверджується в навколишньому світі, як писав Маркс, не лише за допомогою свідомості, але і за допомогою всіх своїх почуттів. Розвинути ці почуття, зробити їх людськими — це і значить відкрити людині широкий шлях до пізнання навколишнього світу.

У розвитку почуттів людини, в тому числі й дитини, величезне значення має розвиток органів чуття (аналізаторів), які зв'язують людину з навколишнім світом. Як багато втрачає людина, коли вона погано бачить, не сприймає все багатство і різноманітність звуків, у неї недостатньо розвинуте тактильне почуття і т. д. І яким багатством сприймання відзначається людина, у якої в достатній мірі розвинуті зір, слух, почуття дотику, смаку і т. д. У естетичному сприйманні навколишнього світу дитиною всі ці відчуття сплітаються, зв'язуються між собою. Адже нерідко дитина красиве яблуко визначає не тільки за кольором, але і за смаком, а квітку — понюхавши, доторкнувшись до неї.

Отже, і в розвитку естетичних почуттів виняткову роль відіграє розвиток зору, слуху, смаку і т. д. А тимчасом саме на цю сторону естетичного розвитку дитини в дитячих садках не звертають достатньої уваги. На прогулянках, на заняттях не вдаються до спеціальних вправ, які розвивають зір дитини, кольорове світосприймання, слух її і т. д.

Варто хоча б послатись на звичайний буденний факт. Не у всіх дитячих садках створюються певні умови для охорони слуху дітей. І на майданчику, і в кімнаті діти говорять крикливими різкими голосами, стоїть завжди голосний гамір. Всі звикають до такого гамору і тонкі нюанси звуків дітьми уже майже не сприймаються. Під час прогулянки одної з груп дитячого садка в ботанічному саду ми запитали дітей, які звуки вони чують. Переважна більшість називала тільки голосні, домінуючі. Вихователі часто забувають про необхідність особливої турботи про охорону слуху дитини, створення спокійного оточення, заборона галасу і т. д., уже не кажучи про увагу до розвитку слуху дитини, слухової спостережливості.

Організація вправ на прислухання, на розвиток слухової спостережливості безперечно вплине і на розвиток музичного слуху, дасть можливість дитині пізнати характер і

якість музичних звуків, без чого неможливий і інтерес до музики.

Те ж саме можна сказати і про розвиток зору дитини. Уже є цікавий досвід багатьох вихователів по використанню малюнка, а особливо репродукції з художньої картини. Проте суттєвим недоліком в цьому питанні є те, що часто вихователь спирається лише на сприймання кількох кращих вихованців. Він високо оцінює їх відповідь, виправляє її, а потім звертається до інших дітей, і ті, цілком природно, свою відповідь в більшості пристосовують до вже почутого, а не до того, що вони справді бачать. Звідси не справжня, а уявна масовість правильної відповіді. Насправді ж не всі діти добре бачать всі деталі картини і не всі її через те добре сприймають.

Відомо, що зір дитини розвивається поступово. Академік Кравченко встановив, що діти шести-семи років на 40% гірше сприймають зором предмети, ніж діти 14 років. Отже, між шести- і чотирнадцятирічним віком лежить шлях поступового розвитку зору, який можна і штучно затримувати, якщо залишати цю ділянку без уваги, і штучно прискорювати, якщо турбуватись про цю сторону розвитку дитини.

Те ж саме можна сказати і про стан кольорового зору. Здатність сприймати кольори теж розвивається поступово.

Затримка у розвитку кольорового зору згубно впливає на естетичний розвиток дитини. Постійна увага до сприймання кольорів у природі (якого кольору квітка, яка різниця між забарвленням цього і цього листка, якого кольору сьогодні небо і т. д.), вправи для розвитку кольорового зору і зорового сприймання взагалі наповняють прогулянки, заняття з малювання, конструювання і т. д. новим цікавим змістом, зроблять їх одним з важливих моментів естетичного виховання дитини.

Отже, першим кроком у естетичному вихованні є створення відповідного оточення, в якому б п'янітне місце займало красиве, як говорив Белінський, «изящное» — в

обстановці дитячого садка, в поведінці людей, доборі іграшок, прикрашуванні приміщення і т. д.

Правильний естетичний смак дитини виховується продуманим естетичним оточенням, в якому вона перебуває. Речі, якими користується дитина, картини на стінах, зафарблення самих стін, одяг дитини набувають першорядного значення у естетичному вихованні.

Видатні радянські педагоги питанням естетичного оточення надавали виняткового значення. Варто послатись на відомі висловлювання А. С. Макаренка. Колектив, писав він, потрібно прикрашати і зовні: «...квіти, костюми, чистота кімнат, чистота взуття — це повинно бути в дитячому колективі». «Серйозні вимоги треба поставити до всякої дрібниці, на кожному кроці — до підручника, до ручки, до олівця. Обгризений олівець — що це таке. Олівець мусить бути загострений якнайкраще».

А. С. Макаренко користується всякою нагодою, щоб наголосити на необхідності створення найкращих умов для естетичного виховання. Приміщення в колонії і комуні завжди було прикрашене квітами і неабиякими, а найкращими. Квіти, охайність приміщення, його прикраси — стають для дітей німим учителем у вихованні вірного естетичного смаку.

«В дитячій установі, — говорить заслужена вчителька республіки, завідувача дитячим садком № 1 м. Києва Ю. Ф. Петраківська, — не повинно бути ніяких особливих днів уборки. Прибирання приміщення треба робити кожного дня, прибирати культурно, охайно, щоб не ображати дитину видовиськом розкиданих речей, бруду, ганчірок і т. д. Навіть ремонт приміщення, якщо є необхідність його зробити в присутності дітей, не мусить позначатись на охайності».

І справді, в цілому ряді садків ми знаходимо постійну турботу про охайність приміщення, подвір'я, що надзвичайно сприятливо відбивається і на вихованні дітей.

Чистота і охайність приміщення

повинні поєднуватись з благородством і витонченістю внутрішнього оздоблення. Це забезпечується і розташуванням меблів, і прикрасами в приміщенні.

Оздоблення кімнат, де живуть діти, повинно пробуджувати радісне піднесення, створювати оптимістичний настрій.

Особливе значення має добре продумане фарбування стін, стелі і т. д. Стеля — чиста і біла, стіни — пофарбовані в ясні, прозорі тона: холодні в південних кімнатах, теплі в кімнатах, які виходять на північ і рідко освітлюються сонцем. Зафарблення кімнат строго відповідає призначенню кімнати — групові кімнати краще залишати білими, надаючи білилам відтінку слонової кістки, спальні — фарбувати відповідно до їх розміщення (на північ чи на південь), але в усіх випадках в легкі і прозорі пастельні тона (а не густі, інтенсивні): салатний, сіроблакитний, блідорожевий і т. д.

У високих кімнатах на стінах може бути фриз, краще всього орнамент, у невисоких краще обмежитись вузькою (золотою, срібною, бронзовою) смужечкою. Неестетичне враження справляють невдало зроблені на стінах розписи, темні, не в тон зафарбленню кімнати, панелі.

Стіни їдальні можуть бути більш інтенсивних кольорів, їх можна прикрасити бордюром з квітів або фризом з орнаментом.

Дехто з завідувачок захоплюється розписами на стінах на казкові сюжети. Напочатку це може й справляє враження, але потім тільки заважає. Постійно бачачи перед собою одні й ті ж картини, дитина втрачає інтерес до них, до їх змісту.

Особливо уважно продумується фарбування залу, де відбуватимуться свята та музичні заняття. Його можна зробити світлим, з гарним фризом. В коридорах, на сходах доцільно мати панель. Найкраще зробити панель дерев'яну, світлого тону. Вона довго зберігається і надає приміщенню нарядного вигляду. Панель можна пофарбувати, але в

повній гармонії з офарбленням стін. Рішуче слід заперечувати офарблення панелі під мармур або дерево.

Істотне значення в роботі з дітьми має прикрашування кімнат. Тут особливо треба дотримуватися міри. Уже зараз дехто з керівників дитячих установ надміру захоплюється різними прикрасами: картинами, завісами на вікнах, килимами, серветками. Нерідко в стереотипну фразу: «Потрібно, щоб був затишок» вкладають зовсім не той зміст, який треба, і, не замислюючись над тим, красиво чи некрасиво, потрібно чи непотрібно, захаращують кімнати зайвими речами.

У будь-якому приміщенні мусить бути повна відповідність між оформленням і його призначенням. Спальні кімнати, якщо в них діти тільки сплять, не потребують ніяких додаткових речей, крім ліжок, шафи для зберігання одягу, тумбочок. Нерідко вікна в спальнях прикриті завісами з прозорого тюлю. Вони затримують повітря, сонячне світло, якими спальня повинна буквально промиватись. Чисті, добре протерті вікна, французькі штори цілком достатня прикраса для приміщень цього типу.

В дитячих садках часто захоплюються великою кількістю серветок на шафах, на тумбочках і т. д., прикриваючи подряпану дерев'яну поверхню. Дерево само по собі, якщо лак підкреслює його природні властивості, є прикрасою приміщення. Тому тумбочки, шафки треба берегти, лакувати, серветочки там потрібні тільки невеличкі під ті речі, які ставляться на шафки.

Надзвичайно затишним і приємним здається приміщення, якщо все добре продумано і підібрано зі смаком.

Природньою окрасою приміщення є квіти. Але здебільшого їх ставлять на вікнах, де вони затіняють світло і заважають прибиранню самого приміщення, догляду за вікнами. Квіти можуть і повинні бути навіть у віддалених від світла місцях кімнати і в мало освітлених кімнатах (фікуси, філодендри, паль-

ми можуть знаходитись і на певній віддалі від вікна, а кімнатний виноград, аспідистра та нефролепис навіть в недостатньо освітленому кутку). Але квіти тільки тоді прикрашають кімнати, коли вони свіжі, добре доглянуті, викохані. Найкраще квіти розташовувати на сходах, в холах, коридорах, залах, кімнатах відпочинку і т. д. В спальнях квіти непотрібні.

В побут дитячих установ все ширше і ширше входить картина, скульптура, твори образотворчого мистецтва. І це цілком природньо. Картина немов би широке вікно в світ, через яке можна побачити красу того, на що часто не звертають належної уваги. Вибір картини, як прикраси для приміщення, надзвичайно відповідальна річ. Адже вона мусить бути справді художньою, чарувати своєю красою, пробуджувати яскраві естетичні почуття і разом з тим допомагати дитині побачити всю красу оточуючого її світу.

На жаль, саме до вибору картин ставляться у нас неухважно. Дуже часто дитячі садки купують погані копії з картини Шишкіна «Ранок у сосновому лісі» або якусь іншу, що немає художньої вартості.

Краще мати невелику кількість картин, але високохудожніх.

Прикрасами можуть служити і керамічні вазы з національним узором і настінні тарілки (в їдальні), вироби майстрів Закарпаття, Станіславщини і інші твори прикладного мистецтва, підібрані з смаком і розумінням їх художньої вартості.

Турбота про естетичний елемент в побуті дитячого садка має виняткове значення для естетичного розвитку дитини.

Дитину виховує все,— писав Макаренко,— іграшки, речі, які її оточують, але найбільше люди, а тому істотною стороною всякого виховання, а в тому числі й естетичного, він вважав поведінку людини, її зовнішність. А проте, як часто ми натрапляємо в побуті дитячого садка на неухважність саме до цього питання. Нерідко можна зустріти гру-

бість у розмовах завідувачки і вихователя, вихователів між собою, безтактне ставлення вихователів до нянь, плітки з боку нянь на вихователів, свідком чого стають діти. Найестетичніше оточення не рятує дитину від згубного впливу брутальної лайки і міщанських поглядів на життя.

Члени педагогічного колективу дитячих садків мусять самі оволодіти навиками культурної поведінки і на своєму прикладі навчати цим навикам дітей.

Високий художній смак розвиває у дитини її одяг.

Горький писав, що одяг дитини в її естетичному вихованні має виняткове значення. Зразком виразного і красивого одягу він вважав народну одягу. Життя народу, його вдачу відбиває цей одяг — неодноразово повторював він. Яскраве, наповнене радістю життя радянських дітей вимагає і особливо яскравого, красивого за формою і кольором, одягу. Слідом за Горьким А. С. Макаренко рішуче наполягав на створенні особливої форми для дітей і не абиякої, а надзвичайно красивої і яскравої. «Я вважаю, — писав він, — діти повинні бути одягненими так красиво, так яскраво, щоб вони викликали здивування. Я не спинився б ні перед чим, я б дав кожній школі дуже гарну форму. Це дуже хороший клей для колективу... Колектив, який ви добре одягаєте, на 50% у вас в руках».

Недавня постанова партії і уряду про збільшення виготовлення дитя-

чого одягу і взуття особливо важлива з цього приводу. Звертаючи увагу промисловості на виготовлення одягу для дітей, радянський уряд вимагає старанного відбору кращих, з естетичного боку, зразків справді художньої обробки моделей одягу для дітей.

Кожна дрібниця побуту повинна розглядатись і з точки зору значення її і для естетичного виховання. Іграшки, посуд в їдальні, сервіровка столу — суттєва сторона естетики побуту.

Накрити на стіл для обіду, сніданку, вечері красиво — обов'язки чергових по їдальні, а прослідкувати за цим — обов'язок вихователя.

Чи варто повторювати істини про те, що посуд мусить бути комплектним, а якщо він взагалі розрізнений, то на кожному столі він все ж таки мусить бути комплектним. Не можна ставити глибоку тарілку з одним візерунком, а мілку з іншим. Стіл накривається для кожної групи відповідно до правил сервіровки його, і це повинно стати незламним законом в дитячому садку. «А якраз ми — педагоги, — писав А. С. Макаренко, — дуже часто страждаємо нігілізмом по відношенню до естетики побуту».

Треба простежити за кожною дрібницею в оточенні дитини, всі сторони її побуту поставити на службу не тільки моральному, але й естетичному формуванню. Це у великій мірі сприятиме досягненню успіху в естетичному вихованні дітей.